

VELIKA ŠICELOVA KNJIŽEVNOZNANSTVENA SINTEZA POVIJESTI HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

Tekst argumentirano prikazuje izniman značaj književnog povjesničara akademika Miroslava Šicela, koji s pet svojih knjiga Povijest hrvatske književnosti daje sintezu književnopovijesnog razdoblja prosvjetiteljstva, romantizma, realizma, moderne, ekspresionizma i sintetičkog realizma u vremenskom trajanju od 1750. do 1941. godine.

BOGAT AUTOROV BIBLIOGRAFSKI KORPUS U FUNKCIJI KNJIŽEVNOPOVIJESNE SINTEZE

S pet reprezentativnih knjiga svoje *Povijesti hrvatske književnosti* (objavljenih od 2004. do 2009.), a koje obuhvaćaju razdoblja romantizma, realizma, moderne, ekspresionizma i sintetičkog realizma, književni povjesničar Miroslav Šicel ostvario je upravo onakvu osobnu – književnopovijesnu sintezu kakva je cilj svakoga književnog znanstvenika. A ona proistječe iz autorovih načela o modelu i zadatcima znanosti kakvom se bavio cijeli život:

Povijest književnosti mora pratiti sveobuhvatnije književne procese unutar pojedinačnih literarnih razdoblja, ugrađujući ih u njihove povijesno-političke i sociološke okvire, s naročitim naglaskom na duhovnom ozračju toga okvirnog konteksta. Pri tom valja iznaći pravu mjeru između pozitivističkog i fenomenološkog pristupa u analizi književnih ostvarenja. Pravi je zadatak književnog povjesnika, naime, u ostvarivanju velike sinteze bilo cjelokupnog stvaralaštva nacionalne književnosti, bilo samo određenog stilsko-formacijskog razdoblja, ili pak žanrovskoga književno-povijesnog osmišljavanja određene nacionalne ili svjetske literature.

Citirano stajalište Miroslav Šicel nije objelodanio u posebnom osobnom programskom tekstu kojim bi detaljnije eksplicirao osobni koncept povijesti književ-

nosti kao što su to učinili njegovi katedarski predstavnici Branko Vodnik¹ i Antun Barac² kao i njegov suvremenik Ivo Frangeš³ već je ga izrekao u kritičkoj studiji *Sto godina hrvatske književne historiografije*⁴ kao spoznaju i stav iz kojega najdirektnije proistječe. No valja istaći kako je u funkciji te sinteze i metodologije na kojoj bi se ona zapravo trebala temeljiti bio zapravo cijeli autorov izuzetno bogat bibliografski korpus u kojemu se zorno otkrivaju i prepoznaju Šicelova književnoznanstvena stajališta, njihova geneza i kreativna primjena u vlastitim radovima.

Kao književni povjesničar Miroslav Šicel najviše se bavio temama iz hrvatske književnosti od preporoda do danas, a smatra ga se nastavljačem Barčeva filološkog i sociološko-estetskog pristupa. U sklopu takvog shvaćanja književnosti, a koje je inovirao elementima i suvremenih kritičkih teorija i metoda tzv. unutarnjeg pristupa, Šicel je i u svojim monografijama, studijama i esejima sintetizirao različite pristupe, od biografskog do stilističkog, smatrajući uvijek kako ni jedna književna metoda nije samoj sebi ciljem, to jest kako je neprihvatljivo da djelo i autor budu u funkciji, odnosno ilustraciji određene metode, već da je svaka od njih tek sredstvo, to primjerenije što se njime dopijeva do žarišta djela i svih njegovih specifičnosti.

Često spominjanu Šicelovu vezu s Antunom Barcem, njegovim profesorom i Frangeševim prethodnikom na Katedri za noviju hrvatsku književnost, sam Šicel nikada nije poricao, već ju je otvoreno isticao, no proširujući pri tome krug imena koja su također bila značajna za njegovu književnoznanstvenu biografiju. Riječ je upravo o njegovim varaždinskim prethodnicima Ivanu Kukuljeviću Sakcinskom, Vatroslavu Jagiću i Branku Vodniku s kojima danas čini značajan varaždinski književnoznanstveni četverolist, jer: "prof. Barac je bio i ostao mojim uzorom, bez obzira na to što je naše vrijeme, mislim na suvremena dostignuća znanosti o književnosti, već u mnogome prevladalo stajališta koja je on zastupao (...) No, za moje bitno književnopovijesna opredjeljenje odnosno metodologiju zasigurno je jedan od najzaslužnijih - rođeni Varaždinac Branko Vodnik, učitelj mog neposrednog učitelja Antuna Barca."⁵

¹ Branko VODNIK: *Lingvistika i literatura / za studij književnosti na sveučilištu*. "Jugoslavenska njiva", VI., knj. 1, Zagreb, br. 1, 1922., *Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije*. KRONIKA Zavoda za književnost i teatrologiju, JAZU, Zagreb, br. 1 (7), 1978.

² Antun BARAC: *Naša književnost i njezini historici*. "Jugoslavenska njiva", VII, Zagreb, br. 5, 1923., *Između filologije i estetike*. "Suvremenik", XXII, Zagreb, br. 1, 1929.

³ Ivo FRANGEŠ: *Položaj dijalekata u hrvatskoj književnosti*, "Dometi" g. 3, br. 9, Rijeka 1970.

⁴ Miroslav ŠICEL: *Sto godina hrvatske književne historiografije (1850.-1950.)*. Objavljeno pod naslovom *Povijesti i povjesničari hrvatske književnosti*. Drugi hrvatski slavistički kongres, Zagreb-Osijek, 1999., str. 3-15. Isto u autorovoj knjizi PISCI I KRITICARI. Studije i eseji iz hrvatske književnosti. Naklada Ljevak, Zagreb, 2003., str. 326-344.

⁵ Ernest FIŠER: *Šef za hrvatsku književnost*, intervju, "Varaždinske vijesti", br. 294, Varaždin 4. XI. 1992, str. 25, cit. *Varaždinska uporišta Miroslava Šicela*, RADOVI Zavoda za znanstveni rad Varaždin, 16-17, 2006., str. 61.

Svoju povijest hrvatske književnosti Šicel utemeljuje na znanstveno relevantnim književnim činjenicama, tj. na književnopovijesnoj građi u koju uključuje sve bitne čimbenike - književna djela, ideje i programe, književne časopise, kao i društveni i politički kontekst određenih razdoblja. Iako uvijek daje primat estetskoj dimenziji književnosti, Šicel ne zanemaruje ni njezinu društvenu i povijesnu funkciju, a jedno i drugo uvjetovano odnosom te književnosti prema svjetskoj književnosti kao i ulogom koju je ta književnost imala u konkretnim hrvatskim društvenim prilikama.

Valja odmah istaći kako su toj sintezi prethodili Šicelovi raniji pregledi i povijesti hrvatske književnosti (*Pregled novije hrvatske književnosti* - 1966., 1971., 1976.), *Književnost moderne* (1978.), *Hrvatska književnost* (1982.) i *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća* (1997.) koji su ga otkrivali i potvrđivali kao uvijek pouzdanoga i relevantnog književnog povjesničara koji se poviješću hrvatske književnosti bavio kontinuirano i znanstveno odgovorno. A činio je to bez obzira na to što su ovi pregledi, uz funkcionalnu informiranost bili uvijek i traženje novog i autorski obilježenog postupka u okvirima aktualne i suvremene znanosti o književnosti. Prepoznajemo to sasvim očigledno u slučaju prvog pregleda iz 1966. te njegovih varijanti iz 1971. i 1976. kao i književnopovijesnih priručnika hrvatske književnosti iz 1982. i 1997. koji nisu naslovno obilježeni kao *pregledi* jer su koncipirani već kao pokušaji *povijesti*. Književne preglede je i sam Šicel distingvirao od povijesti književnosti ističući kako oni "donose relevantne pozitivističke biobibliografske podatke, nužne elemente konteksta u kome književni opus nastaje i – uglavnom – kritički iz vlastitog rakursa na osnovu već prije otprije izrečenih književnokritičkih ocjena usustavljaju temeljnu građu."⁶

I u pregledima o kojima je riječ, a posebno u navedenim priručnicima bilo je uočljivo autorovo prerastanje opisanog koncepta, a što se posebno prepoznaje u književnopovijesnoj monografiji *Književnost moderne* iz 1978. Radi se o djelu koje već nosi sva obilježja književne povijesti kakovom ju je definirao na osobnom odmaku od barčevske paradigme i stvorio kao prototip, u metodologijskom konceptu cijele Povijesti. A najbolji dokaz tome je uključivanje ove knjige u petoknjižni okvir autorskoga koncepta i to s neznatnijim redakturama koje ne dovode u pitanje identitet prvotnog djela kao uzorka ostvarene sinteze.

Posebno se svojim značenjem uz književne povijesti, preglede i priručnike ističu Šicelove monografije. Njih je pisao potaknut brojnim Vodnikovim i Barčevim monografijama, ali i na temelju osobnoga uvjerenja o značenju koje one imaju, uz kritična izdanja autorskih opusa i kritičku literaturu o njima, za povijest hrvatske književnosti. Pišući svojedobno o Šicelovim monografijama istaknuo sam

⁶ Miroslav ŠICEL: *Sto godina hrvatske književne historiografije*, ibid.

njihovo iznimno mjesto u autorovu stvaranju njegove metodologije i u njegovu analitičko–sintezijskom obuhvatu monografskih djela.⁷ I prema akademiku Krešimiru Nemecu: *U okviru opsežnog književnoznanstvenog djela Miroslava Šicela monografskim studijama pripada istaknuto mjesto. Malo je književnih povjesničara u nas koji su biti toliko vjerni tome znanstvenom žanru i koji su u njemu postigli tako vidne rezultate. Monografije na simboličan način uokviruju sve važnije postaje u Šicelovoj plodnoj znanstvenoj karijeri. U njima je došla do punog izražaja i njegova metodologija, tj. shvaćanje pristupa književnom tekstu, artikulacija njegovih funkcija, estetskih i aksioloških parametara. Od disertacije o Franji Horvatu Kišu (1962.), preko studija o Matošu (1966.), Kovačiću (1984.) i Gjalskom (1984.) do monografije o Rikardu Jorgovaniću (1990.), Šicel je ostao vjeran metodološkim načelima: pisac je dosljedno promatran u okviru vremena i društva u kojem je radio, a piščevi tekstovi nisu izolirane, samodostatne cjeline nego umjetnički organizmi u kojima se sastaju različite silnice: povijesne, društvene, kulturološke, političke.*⁸

Sam je autor svoj izbor monografskih imena i tema objasnio svojim specifičnim, emotivnim, psihološkim i književnim odnosom prema trojici odabranih autora iz kategorije *velikih* književnih imena, neprijepornih stupova hrvatske književnosti - Matošu, Kovačiću i Gjalskome, otkrivajući posebnu osobnu vezu s njihovim djelima, posebnošću njihova književnoga identiteta kao i elementima potencijalne osobne čitateljske identifikacije: *Matoša sam zavolio još kao gimnazijalac, fascinirao me uvijek prštavošću svoje misli, duhovitošću, ali i bezgraničnom ljubavlju prema Zagrebu i Hrvatskoj... da i ne govorim o upravo fantastičnoj ljepoti i snazi njegova stila, po čemu se predstavio kao sjajan prethodnik Krležin. A Kovačić i Gjalski? Pa to su dvije strane istog mentaliteta - zagorskog, kome i ja pripadam, pa mi je zato blizak (...) Plemenitaški fin i pomalo lirski, povučen, tih i nostalgičan karakter Gjalskoga nadopunjuje se žučljivim krikom kmeta, prgavca, opozicionara, 'stekliša' Kovačića - to je prava slika našeg čovjeka na relaciji Zagreb - Varaždin!*⁹

U svoj monografski izbor Šicel je uključio i dvojicu autora iz barčevske kategorije nazvane *veličinom malenih*, analizirajući pomno u slučaju Franje Horvata Kiša posebice "tehniku pisanja maloga pisca", potisnutog nepravedno na marginu književne povijesti. I izbor toga pisca za temu svoje disertacije objasnio je lapidarno osobnim "zavičajnim" odnosom: "Osjetio sam da u Horvatu Kišu 'ima mene'. Njegova mi je literatura vrlo bliska..."¹⁰ U slučaju Rikarda Jorgovanića revalorizirao je vrijednosno književno značenje gotovo zaboravljenog pisca na no-

⁷ *Književnopovijesne monografije Miroslava Šicela*. KAJ, g. XXX, br. 5-6, str 75-80, Zagreb, 1997.

⁸ Krešimir NEMEC: *Monografije Miroslava Šicela*. RADOVI Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, 2006., str. 61.

⁹ Ernest FIŠER: *Varaždinska uporišta Miroslava Šicela*, ibid.

¹⁰ Ernest FIŠER, ibid.

vom, pažljivom čitanju njegove feljtonistike koja, analitički argumentirano može stajati uz bok Šeninim i Matoševim feljtonima.”¹¹

U respektabilnu Šicelovu bibliografiju ravnopravno se s ostalim njezinim dijelovima uključuju i knjige koje ga posebno afirmiraju kao antologičara hrvatske književnosti. Na tom području objavio je već 1956. vršnu analogiju *Hrvatska novela između dva rata* koja svojim izborom autora, njihovih tekstova i portretima predstavlja nov pogled na međuratno razdoblje (1919.-1941.) hrvatske književnosti. Slijedio je potom specifičan antologijski izbor *Programi i manifesti u hrvatskoj književnosti* (1971.) značajan za upoznavanje pojedinih pokreta i struja u svim značajnim razdobljima hrvatske književnosti, od ilirizma do najnovijeg doba. Reprezentativna Šicelova antologija *Riznica ilirska* iz 1985., kao i izbor *Programski spisi hrvatskog narodnog preporoda* iz 1997. vrijedan su prilog novom osvjetljenju ilirskoga pokreta kao i cijelog hrvatskoga narodnog preporoda presudnih za buduću razvoj hrvatske književnosti.

No posebnu antologičarsku krunu zaslužuju dvije obimne posljednje autore antologije. To je svakako *Antologija hrvatske kratke priče* (2001.) koja je svojim tronarječnim izborom autora i tekstova očiglednom ilustracijom i potvrdom Šicelova stajališta o tronarječnosti hrvatske književnosti kao i njezina jezičnoga i umjetničkog identiteta. Druga je pak obimna *dvotomna Antologija hrvatskog književnog eseja* (2002.) koja svojim vremenskim rasponom kao i prethodna, u izbor uključuje i najsuvremenije autore što nesumnjivo otkriva i potvrđuje Šicelovu dubinu i širinu u pristupu i praćenju hrvatske književnosti koju je doista obogatio i zadužio svojim književnopovijesnim, monografskim, kritičkoesejističkim i antologičarskim djelima potvrđujući njima svoje vrhunsko mjesto među hrvatskim književnim povjesničarima.

Reprezentativan i izuzetno bogat bibliografski korpus Miroslava Šicela predstavljaju i samostalne knjige njegove kritičke proze – studija, eseja, recenzija i rasprava objavljenih prethodno najvećim dijelom u književnim i znanstvenim časopisima, zbornicima, novinama ili kao predgovori i pogovori brojnim izdanjima hrvatskih pisaca kojima je bio priređivač. Prva od tih knjiga, *Stvaraoci i razdoblja u hrvatskoj književnosti* objavljena je 1971. podnaslovljena je kao *analize i sinteze* čime je simbolično označen temeljni autorov analitičko-sintetički pristup, istovjetan s onime u njegovim povijestima i pregledima hrvatske književnosti kao i u njegovim monografijama. Simptomatično je da se posljednja knjiga iz toga kruga, a to je *Književni retrovizor* pojavila u proljeće 2011. i to kao izbor autorovih kritičkih tekstova iz njegova gotovo četrdesetogodišnjeg rada, neobjavljenih u ostalim knjigama, a to su *Osmišljavanja* (1987.), *Ogledi iz hrvatske književnosti* (1999.) *Hrvatski književni obzori* (1997.) i *Pisci i kritičari* (2003.).

¹¹ *Književnopovijesne monografije Miroslava Šicela*, ibid.

Posljednja od navedenih knjiga znatnim je dijelom svoga sadržaja indikacijom i ilustracijom Šicelove dominantne problemske teme, a to je hrvatska književna kritika u koju se uključuje i ona znanstvena. Može se, naime slobodno ustvrditi kako je Šicel bio najupućeniji i najmarljiviji istraživač povijesti upravo hrvatske znanstvene kritike te kako je upravo on dao impresivne i objektivne potrebe najistaknutijih hrvatskih književnih historičara. U pomnom kritičkom razmatranju njihovih ideja, stavova, programa kao i njihovih pristupa novijim razdobljima hrvatske književnosti izravno je iznosio svoja uvijek odmjerena, primjerena i pouzdana stajališta kakvima se nije običavao javljati u oblicima posebnih manifestnih ili programskih tekstova. U ovima, kao i svim ostalim svojim kritičkim tekstovima Šicel je dosljedno manifestirao i osobni znanstveni stil i to temeljen na prikladnom leksiku, komunikativnom izričaju i terminologiji.

A u kontekstu Šicelove kontinuirane zaokupljenosti problematikom hrvatske književne kritike svakako valja istaći još i nekoliko njegovih studija o problematici povijesti i znanosti o hrvatskoj književnosti¹², kao i niz izuzetno vrijednih knjiga koje je popratio svojim kritičkim analizama, a to su primarno one iz edicija *Pet stoljeća i Stoljeća hrvatske književnosti*, potom izabrana djela hrvatskih kritičara u knjigama *Hrvatska moderna: kritika i književna povijest* (1975.) te izbori tekstova J. Berkovića, M. Jurkovića, E. Štampara, M. Selakovića (1988.).

Polazeći upravo od tako bogatog korpusa kao temelja Šicelova koncepta i metoda njegove realizacije Krešimir Nemeč je razložno zaključio da je, bez obzira na to što Šicel nije pisao eksplicitne tekstove o svome konceptu "njegovu koncepciju moguće derivirati tek posredno, dakle iz same književnopovijesne prakse". U toj praksi Nemeč je na temelju detekcije i deskripcije označio temeljne premise Šicelove metodološke pozicije: "Najkraće rečeno, povijest književnosti za njega nisu samo primarni književni tekstovi; to je i povijest duha, atmosfere, filozofije vremena. Zato u obzor njegova znanstvenoga interesa ulaze ravnopravno biografski podaci, psihološke, kulturološke i socijalno-političke komponente. On odabrani problem redovito projicira u povijesno-kulturni kontekst, uspostavlja paralele i korelacije, a književne pojave uvijek tumači u njihovu organskom slijedu."¹³

¹² Miroslav ŠICEL: *Dosadašnje koncepcije povijesti hrvatske književnosti*. "Umjetnost riječi", Zagreb, 1967., XI, br. 3 (str. 193-205.). Isto u autorovoj knjizi STVARAOCI I RAZDOBLJA U NOVIJOJ HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI. Analize i sinteze. Matica hrvatska, Zagreb, 1971.; Miroslav ŠICEL: *Pregledi i povijesti hrvatske književnosti u kontekstu znanosti o književnosti*. "Forum", XXXX, knj. LXXIII, Zagreb, br. 1-3, str. 358-380. Isto u knjizi PISCI I KRITIČARI. Studije i eseji iz hrvatske književnosti, Naklada Ljevak, 2003., str. 345-372.; HRVATSKA MODERNA. Kritika i književna povijest. Pet stoljeća hrvatske književnosti. Knjiga 1. Priredio Miroslav ŠICEL. Zora - Matica hrvatska, Zagreb, 1975.; *Povijesti i povjesničari hrvatske književnosti*. Drugi hrvatski slavistički kongres, Zagreb - Osijek, 199., str. 3-15, ibid.: PISCI I KRITIČARI, str. 326-345.

¹³ Krešimir NEMEC: *Dijagonale i vertikale hrvatske književnosti*. Pogovor knjizi M. Šicela: PISCI I KRITIČARI. Studije i eseji iz hrvatske književnosti. Naklada Ljevak, Zagreb 2003., str. 392. Citat na str. 378.

I Cvjetko Milanja se analitički studiozno osvrnuo na Šicelovu metodologiju, ali je uz njezinu faktografsku deskripciju dao i ocjenu njezina funkcioniranja upravo u Šicelovoj *Povijesti*. Za Milanju je Šicel “zapravo sintetizirao sve ono najbolje što je hrvatska znanost o književnosti, kao i povijest književnosti, od Barca do Frangeša, iznjedrila i tako zapravo polučio svoju varijantu metodološkog pristupa sistematikama hrvatske književnosti. Cjelinu književnih činjenica, to jest književnopovijesnu sintezu Šicel gradi na relevantnim čimbenicima – od sredine, pisca, djela, književna života, književnokulturnog okruženja do estetske uspješnosti – kako bi došao do spoznaje da je književnost presudna u ulozi konstituiranja hrvatskog identiteta u punini opsega toga pojma”.¹⁴

Takav koncept omogućio je autoru da eksplikacijom bogate književne građe stvori temeljne preduvjete sinteze, a jedna od značajnijih obilježja Miroslava Šicela kao književnog povjesničara, uz činjeničnu pouzdanost, prepoznavanje književne autentičnosti i vrijednosti, svakako je i njegova sposobnost sintetičkog predočivanja i zaključivanja neke teme, pojave ili problema. A sve su to odrednice na kojima se i temelji njegova književnoznanstvena *sinteza* ključnih povijesnih razdoblja novije hrvatske književnosti u dvostoljetnom razdoblju od 1750. do 1941. godine. A zašto je za početak navedene svoje sinteze izabran navedenu početnu godinu odgovor sat nalazi u autorovu stavu po kojemu je sredina 18. stoljeća ona simbolična vremenska odrednica po kojoj počinje razdoblje prosvjetiteljstva u hrvatskoj književnosti snažnije obilježenoj novim, izrazito pučkim duhom koji najuočljivije manifestiraju u svojim djelima Andrija Kačić-Miošić i Antun Reljković. To razdoblje Šicel periodizacijski uključuje u dopreporodno doba koje traje sve do 1830. Karakteristično je da tome dobu ne prilazi i ne raščlanjuje ga metodologijskim elementima pristupa kao što je to slučaj s ostalim književnim epohama već ga predstavlja isključivo kao pregled ključnih ideja i procesa i to u općem sintezijskom obliku. Stoga mu kao bitno obilježje dodjeljuje mjesto uvoda u ono što se tradicionalno naziva hrvatskom književnošću novijih razdoblja koja “u jezičnom smislu signira tzv. “kačićevska nit”, a u političko-povijesnom smislu – stalna borba za nacionalni identitet.”¹⁵

¹⁴ Cvjetko MILANJA: *Šicelova koncepcija i metodologija povijesti književnosti*. KOLO, g. XIX, br. 5-6, Zagreb, 2011., str. 92.

¹⁵ Tribina Kajkavskog spravišča 24. XI. 2005. u povodu promocije POVIJESTI HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI (I. - III.) Miroslava Šicela, Zagreb 21. XI., 2005.

METODOLOGIJSKE TEMELJNICE ŠICELOVA ZNANSTVENOG PRISTUPA HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI

Periodizacijski model Šicelove Povijesti

Šicelova Povijest hrvatske književnosti od 1759. do 1941. godine, i u cjelini što ga čini njezino petoknjižje, kao i u pojedinačnim knjigama (I. – V.) temelji se na jasnom i pouzdanom metodologijskom konceptu kojemu je temeljnicom i primjeren *periodizacijski sustav*. Taj sustav, koji je primarno u funkciji preglednosti književnog sadržaja te ilustraciji razvoja i tijekova hrvatske književnosti u pojedinim razdobljima, terminološki je i vremenski determiniran i čvrsto signiran. U prvome slučaju riječ je o izboru isključivo književnoznanstvenog nazivlja za pojedina razdoblja, kao i pokrete i struje unutar njih, dok je u drugome slučaju vremenskim označnicama significiran asinkroni razvojni tijek hrvatske književnosti u odnosu na većinu svjetskih, odnosno europskih književnosti. Asinkronizacija koju spominjemo posebice je karakteristična za 19. stoljeće. Jedno i drugo zorno nam predočuje periodizacijska shema sa svojim nominalnim i vremenskim odrednicama:

- Knjiga I. – *predromantizam i rani romantizam* (1840. – 1860.)
romantizam i predrealizam (1860. – 1881.)
- Knjiga II. – *realizam* (1880. – 1900.)
- Knjiga III. – *moderna* (1892. – 1914.)
- Knjiga IV. – *ekspresionizam* (1914. – 1928.)
- Knjiga V. – *sintetički realizam* (1928. – 1941.)

Često isticana upravo Šicelova teza o razvojnoj atipičnosti hrvatske književnosti očituje se doista u ovim uočljivim vremenskim označnicama, no na najuočljiviju atipičnost u 19. stoljeću utjecala je još uvijek prisutna borba za jezik kao presudno obilježje nacionalnog identiteta te književnosti, kao i, još u istom stoljeću prisutna društvena uloga te književnosti u afirmaciji i obrani, ne samo njezinog književnog, nego i društvenonacionalnog identiteta čitatelja kojima je bila namijenjena.

U autorovu periodizacijskom sustavu vidno se uočuje izostanak bilo koje vrste neprikladnog nazivlja i to onog izvanknjižnog podrijetla, primjerice kao što su nazivi *književnost uoči preporoda*, *književnost ilirizma*, *međuratna književnost*, *poslijeratna književnost*, *književnost pojedinih desetljeća* i slično. Kako je neke od tih naziva rabio i sam autor u svojim ranijim pregledima ili studijama očigledno je kao je od njih odustao priklonivši se decidirano stručnom, književnoteorijskom i književnoznanstvenom nazivlju primjerenom i za periodizaciju hrvatske književnosti. Ono što svakako ne dovodi u pitanje funkcionalnost njegova nazivlja nije

dakle ono samo već jedino neke, čvrsto fiksirane i kategorizirane godine početka, trajanja ili završetka nekih razdoblja, poput onih koje se odnose na epohu realizma koja se svojim predrealizmom može doista, kako ti ističe i Cvjetko Milanja, spustiti u pedesete godine, ili pak razdoblje moderne za čiju se pojavnost, a s njome i trajanje navodi više godina potencijalnog začetka. No kako su takve dileme relativizirane u popratnim tekstovima kao mogućim rješenjima, navedena periodizacija može se uz njih prihvatiti i njima objasniti kao razložan autorov osobni izbor.

Jedino relevantnije periodizacijsko pitanje je ono koje se odnosi na književne epohe ekspresionizma i sintetičkoga realizma, od kojih je prva obilježena u svome trajanju od 1914. do 1928. godine, a druga od 1928. do 1941. godine. Kako se obje stilske paradigme isprepleću u svome trajanju, pa i prožimanju, sretniji je periodizacijski postupak mogao biti povezanost dviju paradigmi u jedinstvenoj knjizi, nominalno obilježenoj kao *hrvatski ekspresionizam i sintetički realizam*. Posebno je međutim pitanje završetka te epohe obilježeno ratnom 1941. godinom jer je produljena realistička paradigma novog realizma, derivirana u paradigmu tzv. *socijalističkog*, odnosno *ideologiziranog* realizma trajala do početka pedesetih godina. A sam je autor periodizacijski uzor imao u svome pregledu *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća* u kojemu književnost prve polovice 20. stoljeća traje od 1916. do 1950.(!) godine. Takvo rješenje bilo bi mu se, siguran sam, samo po sebi nametnulo da je nastavio svoju povijest do kraja stoljeća.

Povijesno–politički kontekst književnih razdoblja

S obzirom na temeljni sociološko-estetski pristup književnosti koji je baštinio od Antuna Barca, nije neočekivano što se na pročelju Šicelova metodologijskoga koncepta našao povijesno-politički okvir i društveni kontekst pojedinih književnih razdoblja. Za Šicela su naime povijesno-političkog prilike one silnice koje značajno utječu i na socijalni i duhovni, a u njemu i umjetnički, odnosno književni život. Iako su same po sebi te prilike izvanknjiževna realnost nju književnost ne može zaobići jer je direktno ili indirektno prirodom i snagom svoje istine apsolvira kao neku svoju ideju, temu, pa čak i sadržaj. U svakom slučaju ta je povijesna realnost uvijek kreativan izazov umjetnosti bez obzira na to da li je predmet osporavanja ili afirmacije.

Svjestan tih činjenica Šicel nastoji upravo preko povijesno–političkog stanja ili njegova konteksta signirati širu društvenu atmosferu vremena presudnu za političkonacinalno ili filozofske stanje duha u određenom razdoblju. Kako je hrvatska povijest i u dvostoljetnom razdoblju Šicelove književne povijesti, to jest od druge polovice 18. do četrdesetih godina 20. stoljeća bila i dalje u svome kontinuitetu dinamična, turbulentna, obilježena brojnim mijenama i borbama za sve oblike na-

cionalnog identiteta, u okvirima svoga jezika, kulture, znanosti, svjetonazora do težnje za ostvarenjem pravednog socijalnog i političkog ustroja, neminovno je sve to postalo građom za povijest koju ispisuje i književnost u okvirima svoje primarne književno-estetske funkcije i specifičnosti svoga književnog izričaja.

Kao kroničar i interpretator takvih povijesno-političkih tijekova Šicel vrlo pozdano i pregledno registrira najvažnije povijesne događaje i političke ideje kao i njihove protagoniste i to na temelju relevantnih povijesnih izvora, a koji su njegov osobni izbor usklađen s namjenom njihove ilustrativne funkcije u pojedinim epohama. Tekstovi te vrste na prvome su mjestu u svih pet knjiga autorove *Povijesti* s time što su u prve tri knjige naglašeno, uglavnom sinonimno obilježeni i rubricirani u poglavljima

1. *Povijesno-politički okvir* (knjiga I.),
2. *Društvene i političke prilike* (knjiga III.) i
3. *Politički i društveni okvir* (knjiga II.),

dok su teme i sadržaji ove vrste i namjene u četvrtoj i petoj knjizi (razdoblja *ekspresionizma* i *sintetičkog realizma*) uključeni u opće, nazivno nedefinirane, *uvodne* tekstove.

U pojedinim su knjigama autorovi su povijesni pregledi nešto opširniji i iscrpniji, posebice u prva tri knjige, dok su u četvrtoj i petoj knjizi zamjetno sažetiji, no u oba slučaju ne iznevjeruju svoju funkcionalnost. Očigledno je ipak kako je ta uloga primarno vezana uz povijesno-političke događaje i prilike, a manje je u funkciji upoznavanja šire društvene i kulturne povijesti. No značajniji elementi ovog proširenog povijesnog konteksta ugrađeni su i u neke druge metodologijske jedinice poput onih o manifestima i književnim programima ili onih o književnim časopisima.

Kao književni povjesničar Šicel vrlo složene povijesno-političke okolnosti i stanja koja su organski vezana s književnim epohama vrlo konkretno raščlanjuje nastojeći da se u njihovim okvirima hrvatska književnost prepozna po svome nacionalnom identitetu i to u vremenima kada se taj identitet "ne samo nacionalno, nego i kulturno i identitetski zatire", a na što aludira i Cvjetko Milanja¹⁶ u svojoj kritičkoj opservaciji o prirodi i značenju toga metodologijskoga segmenta u Šicelovoj *Povijesti*.

Manifestni i programski koncepti hrvatske književnosti

Na Šicelovoj se metodologijskoj ljestvici, odmah nakon povijesnopolitičkog i društvenog konteksta značajnog za obilježavanje pojedinih epoha, visoko, i to na drugome mjestu nalaze analitičko-sintezijski tekstovi posvećeni ulozi i značenju

¹⁶ Cvjetko MILANJA, *ibid.*

manifesta i programa kojima se simbolično otvaraju vrata književnih razdoblja. Kao autor dviju nezaobilaznih knjiga u pristupu pojedinim epohama, a to su *Programi i manifesti u hrvatskoj književnosti* (1972.) i *Programski spisi hrvatskog narodnog preporoda* (1997.) očekivano je i tu vrstu književnih tekstova kao važan književnopovijesni izbor i izvor ugradio u svoju *Povijest*. S obzirom na organsku povezanost te književnopovijesne građe s književnim časopisima nije neočekivano što se ta dva područja u pojedinim slučajevima sadržajno povezuju u autorovim kritičkim analizama.

U prvoj knjizi posvećenoj razdobljima *predromantizma* i *ranog romantizma* kao i *romantizma* i *predrealizma* zajedno se obje epohe povezuju u tekstu *Programske intencije i spisi*. Njime se zapravo signira put kojim hrvatska književnost kreće nakon pobjede "ilirskih" ideja i izborne bitke za prihvaćanje "jedinstvenog" jezika u potragu za svojim književnoestetskim identitetom. Pomnom analitičkom raščlambom odabranih političkih, filoloških i književnih manifesta kojima su autori najeminentniji predstavnici hrvatske književnosti četrdesetih i pedesetih godina (Stanko Vraz Ljudevit Vukotinović, Dimitrije Demeter, Ivan Mažuranić) predstavljena je dinamična slika razdoblja u kojima se ta književnost oglasila primarno svojim književnim glasom i svojom estetskom funkcijom.

S obzirom na to da je August Šenoa smješten u razdoblje predrealizma, šteta je jedino što njegov, po svim svojim značajkama predrealistički, ali i realistički manifest kakav je njegovo kritički osvrt *Naša književnost* (1865.) nije iz Šenoina autorskoga portreta u kojemu je ekspliciran našao i u dijelu programskih manifesta kojima po svojoj prirodi pripada. Naime, u njemu je sadržana kritička analiza stanja u tadanjoj suvremenoj književnosti postilirskog razdoblja a naznačene su i smjernice za njezin novi, realistički razvoj. No i bez nominalnog izdvajanja ovog programskog Šenoinog teksta, kao i drugih tekstova istovjetne namjene realističko je razdoblje dobro osvijetljeno u *Uvodu* u drugoj knjizi u kojemu se ilustrira borba za nove ideje kritičko-polemičkim tekstovima agilnih pravaša u njihovu obračunu sa Šenoom potkraj osamdesetih godina, a poslije Šenoine smrti u desetljeću nakon toga polemikama oko realizma i naturalizma u kojima aktivno sudjeluju istaknuti pisci (Eugen Kumičić) i kritičari (Josip Pasarić, Đuro Galac, Janko Ibler i dr.).

Treća i četvrta knjiga koje su posvećene razdobljima moderne i ekspresionizma obiluju autorovim analizama i prikazima brojnih manifestnih tekstova i u poglavljima *Programski i manifestni članci* (moderna) i *Programi i manifesti* (ekspresionizam). U oba slučaja ti se tekstovi najuže povezuju s novim časopisima i književnim revijama, a iz te se simbioze otkriva slika dvaju dinamičnih književnih razdoblja u kojima književna kritika zauzima vidno područje književnoga života u prva tri desetljeća 20. stoljeća. A u njima se hrvatska književnost, što (in)direk-

tno izvire iz Šicelovih komentara, i po programskim idejama, i po vremenskom paralelizmu sa zbivanjima na bliskoj europskoj književnoj sceni manifestira, i kao paralelan, a i kao sastavni dio književnih procesa u europskoj književnosti.

Na dinamiku književnoga života upućuje i posljednja, peta knjiga u kojoj su programi i manifesti koji se odnose na to doba također u znaku polemičkih sukoba oko socijalne funkcije književnosti, a u čijoj su pozadini više ideologijski sukobi nego oni programsko-estetski. Bez odvajanja u posebno poglavlje ta se tema fragmentarno asocira u *Uvodu*, a analitički dosta detaljno raščlanjuje u poglavlju *Književna kritika i esejistika*. Od brojnih Krležinih tekstova vezanih za sukob na ljevici te polemike o socijalnoj literaturi ostao je u sjeni općeg pregleda cijelog sukoba i njegovih političkih i književnih posljedica njegov *Predgovor podravskim motivima Krste Hegeđušića*. Radi se o kritičko-polemičkom tekstu koji ima sva obilježja manifestno-programskog pledoajea za angažiranu socijalnu, ali i dezideologiziranu književnost, koja će sve moguće, pa i socijalne ideje i teme podrediti književnoestetskom biću i jezično-umjetničkom identitetu književnosti za koju se Krleža zalagao.

Uloga i mjesto časopisa u konceptu Šicelove *Povijesti*

U metodološkom sustavu Šicelove sinteze književnim časopisima pripada istaknuto visoko mjesto. Ono proizlazi iz autorove spoznaje koja stoji već na početku časopisnog odjela u prvoj knjizi, a koja glasi kako se "složena dinamika književnog života njegove razvojne faze i procesi, usponi i padovi, vjerodostojno i najobjektivnije odražavaju u literarnim publikacijama, posebice u književnim časopisima."¹⁷ Na značenje što ga časopisi, koji su prema metaforičnoj definiciji Sanislava Šimića, a na koju se pozivlje i Šicel, *motori književnosti* osvrćući se i u četvrtoj knjizi svoje povijesti još jednom tvrdnjom prema kojoj se "aktualni život i pulsiranje svake nacionalne književnosti najizravnije odčitava u njezinim časopisima. To posebno vrijedi i za hrvatsku književnost jer se najveći dio literarne produkcije, ne samo one kratkih literarnih oblika i nerijetko romana, javlja najprije u periodici, u nastavcima, pa tek onda i u stalnim izdanjima".¹⁸

Iz Šicelove analize časopisa proizlazi i njihova primarna organska veza i s manifestima i programima koji su se najčešće pojavljivali upravo u njima, ili su se upravo radi njih pokretali kako je posebice slučaj s časopisima u doba hrvatskog narodnog preporoda, moderne i hrvatskog ekspresionizma. No i kada časopisi nisu bili spominjani *motori* bili su u svakom slučaju *zrcala* hrvatske književnosti,

¹⁷ POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI, knj. I. Od Andrije Kačića Miošića do Augusta Šenoe (1750. do 1881.), Naklada Ljevak, Zagreb, 2005., str. 61.

¹⁸ POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI, knj. IV. Hrvatski ekspresionizam, Naklada Ljevak, Zagreb, 2007., str. 15.

bilo njezina ritma i ilustracija njezinih, jednako prosječnih kao i najviših književnoestetskih dometa. Pri tome je vrlo značajna i njihova animatorska uloga buđenju i privlačenju hrvatskih čitatelja jednako za nova književna ostvarenja, književna stanja i procese, ali i za druge društvene ideje i pojave što su ih časopisi u svojim književnim, no i izvanknjiževnim tekstovima registrirali.

Podrazumijevajući pod pojmom književnih časopisa vrlo široku lepezu različitih tiskovina kao što su *almanasi, novine, revije, smotre, godišnjaci* i druge literarne publikacije koje je Šicel vrlo revno zabilježio, on je kao autor ispisao u svojoj književnoj povijesti i svojevrstu časopisnu povijest. U toj nas povijesti posebice impresionira brojka od 104 hrvatska časopisa čije je koncepte i sadržaje, pogotovo kada je riječ o programskim časopisima autor pouzdano i široko eksplicirao, analizirao i definirao u njihovu značenju za hrvatsku književnost. A uz takvu analitičkovrijednosnu registraciju časopisa nije bez značenja i njihova nazivna registracija prema kojoj su časopisi uz opće, doslovne označnice svoga književnoga identiteta nosili često u svome nazivlju i brojne metaforične odrednice.

Jedno nam i drugo analitički pouzdano osvjetljuje, poslije neumornog časopisnog istraživača i njihova pasioniranog čitatelja Miroslava Vaupotića, najupućeniji i najrevniji njihov suvremeni istraživač i čitatelj Vinko Brešić, autor iznimno vrijedne i za povijest hrvatske književnosti značajne knjige *Čitanje časopisa* (MH, Zagreb, 2005.). A Brešić je i autor eksplicitne kritičko analitičke studije *Status časopisa u Šicelovoj Povijesti*, u zborniku u čast 80. rođendana Miroslava Šicela. Pristupajući u svome stajalištu o časopisima kao mediju koji su *eo ipso* i sami dijelovi društvenih kretanja, Brešić apostrofira značenje časopisa koji su kao neprijeporan "dio nacionalne kulture, s njome i dio nacionalne literature na koju utječu". A u Šicelovoj književnopovijesnoj priči, temeljenoj u vrijeme nastanka ove studije na tek objavljenom troknjižju, Brešić donosi i pouzdanu ocjenu Šicelova shvaćanja časopisne uloge, a koja se može danas primijeniti na cijelo Šicelove petoknjižje:

*"Ima li se u vidu činjenica da Šicel već u samoj koncepciji svojega književnopovijesnoga projekta istaknuto mjesto daje časopisima s opisom društveno-političkog konteksta te rodova i autorskih opusa, što je strogo gledajući korak dalje negoli je to učinio njegov učitelj, koji ma koliko autonomno, časopise tretira kao jedan od fenomena "književnoga života" u istoimenim poglavljima vlastitoga pregleda, može se zaključiti ne samo o važnome statusu koji ovaj medij napokon zadobiva, već i o tome da je časopisni medij jedna od matrica na kojoj Šicel, usklađujući je s drugima, gradi svoju književnopovijesnu sintaksu."*¹⁹

¹⁹ Vinko BREŠIĆ: *Status časopisa u Šicelovoj Povijesti hrvatske književnosti*. OSMIŠLJAVANJA. Zbornik u čast 80. rođendana akademika Miroslava Šicela. Priredio Vinko Brešić. FF-PRBS, Zagreb, 2006., str. 486.

Žanrovsko–metodologijski pristup hrvatske književnosti

U konceptu svoje petoknjižne *Povijesti* Šicel se opredijelio za njezinu žanrovsku sistematizaciju i analizu. Takvim konceptom omogućuje se studiozno iscrpniji pristup pojedinim žanrovima, njihovim strukturalnim posebnostima, unutarnjima procesima i predstavnicima. No problem vezan s primjenom takva postupka vezan je uz one autore koji se javljaju u više žanrova pa tako rascjepkani po njima ne dobivaju portretnu sintezu. Dobrim dijelom takav se nedostatak uvida u cjelinu pojedinih književnih opusa kompenzira izdvajanjem značajnijih književnih osobnosti i njihovom monografsko-portretnom obradom.

Kako su pak takva autorska izdvajanja uvijek rigorozna, a to je slučaj i sa Šicelovom *Povijesti*, dosta imena ostaje neobuhvaćena takvom sintezom. U prve tri knjige Šicel je izdvojio po kriteriju antologičnosti svega 16 autora koji su “portretni” predstavnici pojedinih epoha, dok su u preostale dvije knjige potencijalni i zaslužni predstavnici njihovih razdoblja ostali isključivo u žanrovskim pregledima u kojima je njihovo autorsko značenje signirano, ali nedovoljno izdiferencirano prema prosječnosti drugih autora bez snažnije autorske osobnosti.

U primjeni žanrovskih atribucija postoje određene oscilacije kakav je primjerice slučaj s nazivom *poezija* u prve tri knjige i *lirika* u druge tri, a što se može objasniti u prvome primjeru širim nazivnim pojmom za lirske, lirsko–epske i kraće epske vrste koje su ilustrativne za razdoblja romantizma i realizma, a u drugom primjeru radi se o označnici za žanr koji obuhvaća isključivo lirske vrste. I u prvom i u drugom slučaju dominira autorov isključivo unutrašnji pristup u kojemu se interpretacijskim postupkom otkriva esencijalno estetsko tkivo kao i jezgro lirskih tekstova.

Žanrovska atribucija proze koja uključuje sve pripovjedačke vrste ujednačena je i konstantna u cijeloj *Povijesti*, a autorova interpretacija proznih tekstova analitički je iscrpna. Ona obuhvaća tematsko-fabularne, jezično-stilske, kompozicijsko-strukturalne, svjetonazorne, psihološke i moralno–etičke slojeve proznih ostvarenja kao autorova odnosa prema osobnoj književnoj objeckiji, bilo realističkog bilo imaginacijskog prikaza života.

Drama se pak javlja u više sinonimnih označnica kao što su *dramska književnost* u prve dvije knjige dok se u preostale tri knjige povezuje, odnosno dopunjuje s kazališnim, scenskim životom dramskih tekstova pa je stoga i primijenjena nazivna sintagma *dramska književnost i kazališni život*. Radi se ovdje o razdobljima intenzivnijeg kazališnog života i to od moderne nadalje, no mogao se takav naziv vezati i uz prve knjige bez obzira na intenzitet kazališnog života u 19. stoljeću kako bi se signirala i njegova uloga u razvitku dramske književnosti i u romanizmu i realizmu.

Šicelov zamjetan dramski prilog književnopovijesnoj sintezi s razlogom je istaknuo vrstan poznavatelj i povjesničar dramske književnosti i kazališnog živo-

ta Nikola Batušić u sažetku svoje studije "Drama i kazalište u Šicelovoj Povijesti hrvatske književnosti I-III", a što se potvrdilo i u preostalim dvjema knjigama: "Poznat kao književni povjesničar koji je u svim svojim dosadašnjim sintezama veliku pozornost posvećivao dramskome segmentu hrvatske književnosti, Šicel ni u ovom trosveščanom (*petosveščanom!*) djelu nije odstupio od svoje metodologije. Pridajući drami i kazalištu važno mjesto u razvitku hrvatske književnosti od Kačića do moderne (*sintetičkog realizma!*), autor nam je istodobno pružio i cjelovitu panoramu nacionalne kulture i trajanju od stotinu i šezdeset (*stotinu i devedeset godina*).²⁰

Monografski portreti odabranih autora

Uz dosta opširne žanrovske eksplikacije u koje su analitički uključeni značajniji predstavnici svakog žanra, Šicel u svojoj *Povijesti* posebno izdvaja one koji su, ne samo predstavnici nego su i svojevrsni književni simboli svake epohe. Autorov izbor ovakovih imena dosta je rigorozan, strogo selektivan i antologijski u skladu sa shvaćanjem i spoznajom po kojima svako književnopovijesno razdoblje ima takve simbole po kojima se prepoznaje i koji su reprezentanti njihovih najviših dometa i književnog značenja. A njihovo se takvo posebno značenje upravo stoga i metodologijski apostrofira i posebnim, *monografsko-portretnim* pristupom, to jest prikazom cjeline njihova autorskog opusa kojim su ključni nositelji novih književnoestetskih programa, kao što su i njihovi najautentičniji i najuvjerljiviji njegovi ostvaritelji u svojim djelima.

Takvim monografskim portretnim pristupom tekstovima koji su autorova kreativna sinteza analitičko-sintezijskog pristupa, protkanog elementima bibliografskog, jezično-stilskog, motivsko-tematskog i strukturalnog pristupa, kao i primarnog književnoestetskog značenja potvrđenog aktualnom i književnopovijesnom recepcijom njihova djela, predstavljeni su u prvoj knjizi Stanko Vraz, Petar Preradović, Ivan Mažuranić i August Šenoa, u drugoj knjizi Eugen Kumičić, Ante Kovačić, Ksaver Šandor Gjalski, Vjenceslav Novak i Silvije Strahimir Kranjčević, a u trećoj knjizi Antun Gustav Matoš, Janko Leskovar, Vladimir Vidrić, Vladimir Nazor i Ivo Vojnović. Izbor je svakako reprezentativan i respektabilan iako se možda moglo u njega uključiti i još neke autore, poput Dimitrija Demetra kojega navodi Cvjetko Milanja²¹, potom Franje Markovića i Janka Polića Kamova, no to su tek dodatni prijedlozi koji ne dovode u pitanje pouzdanost i prihvatljivost autorove selekcije.

²⁰ Nikola BATUŠIĆ: *Drama i kazalište u Šicelovoj Povijesti hrvatske književnosti*, I- III., RADOVI Zavoda za znanstveni rad HAZU br. 16 - 17, Zagreb - Varaždin, 2006., str. 32.

²¹ Cvjetko MILANJA, *ibid.*, str. 85.

U četvrtoj i petoj knjizi izostali su, nažalost, takvi monografski portreti odabranih autora što je svakako šteta zbog nepotpunosti u ostvarenju izabrane koncepcije, no ta se imena ipak prepoznaju u autorovim analitičkim i interpretacijskim pristupima njihovu djelu situiranom u žanrovske pretince. Prepoznaju se ta imena i po obimu kritičkih tekstova koje im autor namjenjuje signalizirajući prepoznatljivo njihovo isticanje i izdvajanje od drugih sudionika razdoblja koji su više njihovi suputnici nego književni vodiči i simboli. Uz to riječ je o imenima koja se nominalno učestalije pojavljuju u općim popratnim književnokritičkim tekstovima. A imena koja u ovom slučaju nedostaju u svojoj zasluženju monografskoportretnoj prezentaciji prema verificiranim modelom u prve tri knjige su Antun Branko Šimić, Miroslav Krleža, Tin Ujević, Nikola Šop, Slavo Kolar, Dobriša Cesarić i Dragutin Tadijanović. No njih svaki zainteresirani čitatelj i korisnik navedenih knjiga može svojom kontekstualnom identifikacijom pribrojiti potencijalnom izboru.

Sintezijske skice i slike književnih razdoblja

Sastavnim su dijelom Šicelove metodološke koncepcije i sinteze kojima proučava periodizacijski istaknuta razdoblja. To su najvećim dijelom sažeci kritičko-analitičkih osvjetljenja epoha koje su predstavljene programskim tekstovima, žanrovskim pregledima i autorskim portretima najistaknutijih predstavnika. Takvi sintetički tekstovi su u prvoj knjizi *Od ilirizma do Šenoina vremena* (str. 229-239), u drugoj knjizi *Doba realizma* (str. 284-292), a u trećoj knjizi *Literarno-secesionistička prožimanja* (str. 306-317). Ovaj posljednji tekst je i svojim podnaslovom obilježen kao *sinteza*. Nažalost, takve su korisne sinteze izostale u četvrtoj i petoj knjizi (*Hrvatski ekspresionizam i Razdoblje sintetičkog realizma*), ne zbog autorova odustajanja od osmišljenog koncepta već zbog izvanjskih okolnosti (!) koje su ubrzale završetak ovih dviju posljednjih knjiga.

Šicelovim sintezijskim tekstovima skladno se zaokružuju slike književnih razdoblja na koja se odnose signirajući njihove temeljne književnoestetske posebnosti kao i estetske domete na temelju kojih se ubilježuju u cjelokupnu povijest hrvatske književnosti. Stoga je *i* mjerodavna književna, u prvome redu književnoznanstvena kritika uočila značenje tih sinteza u autorovoj metodologiji i to kao njezinu funkcionalnu uporišnu točku. Tako ih i vrstan analikator Šicelova metodološkog sustava.

Cvjetko Milanja smatra najizrazitijim, upravo vrhunskim mjestom toga sustava u kojemu su te sinteze "jedne od najboljih uopće u prikazu hrvatske književnosti navedenih razdoblja". A to je Milanjinu stajalištu sadržano u tome što

se “u njima zrcali u pravom smislu Šichelova sposobnost za sintezu, jezgrovitu i taksativnu koja nije previdjela gotovo ni jedan segment književne slike epohe, te koja na razumljiv, a ipak stručan način prikazuje stanje i karakteristike dotičnoga razdoblja, njegovu nacionalnu, društvenu, kulturnu i posebno književnu relevantnost”.²²

A navodeći u svojoj kritičkoj analizi i ocjeni najbitnije označnice Šichelovih sinteza Milanja posebno naglašuje i autorov razumljiv i stručan način njihove eksplikacije. Time (in)direktno upućuje na autorsku osobnost i Šichelova književnoznanstvenog jezika i stila koji jednostavno možemo obilježiti funkcionalnim i komunikativnim. Tim stilom Šicel se bitno razlikuje od dominantnog hermetičkog jezika i stila, kako suvremene teorije književnosti tako i znanosti o njoj, a čega nije lišena ni brojna suvremena znanstvena kroatološka literatura. Radi se o uporabi jezika i stila kojim se predmet istraživanja, a to su primarno književni tekstovi, podređuje terminološkom vokabularu umjesto da bude obratno. Valja istaći i činjenicu kako navedene značajke Šichelova znanstvenog jezika nisu izuzetak vezan uz ovih pet njegovih povijesnih knjiga jer se radi o stilu koji obilježuje sve njegove, ne samo književnoznanstvene nego i književnokritičke tekstove.

Popratni književnokritički instrumentarij

Integralnim dijelom Šichelove metodologijske koncepcije su i popratni prilozi prisutni u svim knjigama. To su *kronologijske tablice* (naj)važnijih naslova iz svih uključenih žanrova kao i *izbor kritičke literature* o razdobljima i odabranim imenima koja se žanrovski ili monografski, odnosno portretno predstavljaju. Uz to svaka knjiga je popraćena i *općom književnoznanstvenom literaturom* koja upućuje na najrelevantnije autoreve književnopovijesne i književnoteoretske izvore, a dragocjena je i korisna kao poticajno izvorno štivo i za čitatelje i korisnike Šichelove *Povijesti* – studente kroatistike, profesore (učitelje) u osnovnim i srednjim školama, kroatologe i druge znanstvene istraživače hrvatske književnosti.

Svojevrsna reduciranost te literature rezultat je autorova stava o neophodnom rasterećenju povijesti književnosti od pozitivističko–filološke opterećenosti. Upravo u takvoj reduciranosti temeljenoj na sažetoj autorovoj biografiji odabranih autora, njihovim objavljenim djelima u kronologijskome slijedu i brižljivom, selektivnom izboru literature o njima, zrcali se bogato Šichelovo leksikografsko iskustvo jer je u različitim enciklopedijskim izdanjima objavio iznimno velik broj takvih priloga.

²² Cvjetko MILANJA, *ibid.*, str. 90.

Inače, u biografskom segmentu naslovljenom kao bibliografija važnijih pisaca uglavnom je riječ o tzv. građanskoj, to jest društvenoj biografiji autora kao i o informaciji o žanrovskim književnim područjima kojima se određeni autor bavio. Prilozi u popratnoj literaturi o autorima i njihovim djelima odnose se isključivo na one kritičke tekstove koji se nalaze u izabranim i sabranim djelima određenog autora ili u samostalnim knjigama književnih kritičara i povjesničara hrvatske književnosti, kao i u prigodnim zbornicima što sve pridonosi izrazitoj funkcionalnosti popratnih priloga. Tu funkcionalnost nimalo ne narušuje činjenica što je ponekim piscima, i to onima specifičnog društvenog angažmana ili osebujnije biografije, posvećeno nešto više "biografske" pažnje, no ostajući uvijek i u ovim primjerima u granicama sažetih biobibliografskih portreta. A potpuno u skladu s takvim konceptom je i popratne bilješka o Šicelu kao autoru s bibliografijom isključivo njegovih samostalnih knjiga i to u I. knjizi iako ne bi bilo suvišno da se ova bilješka nalazi u svakoj knjizi.

NOVOKAJKAVSKE I NOVOČAKAVSKE DIONICE HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI 20. STOLJEĆA U ŠICELOVOJ KNJIŽEVNOPOVIJESNOJ SINTEZI

U svoju veliku književnopovijesnu sintezu Miroslav Šicel uključio je i novokajkavske i novočakavske dionice hrvatske književnosti 20. stoljeća smatrajući ih ravnopravnim, a ne perifernim i separatnim dijelovima cjelovitog hrvatskog književnopovijesnog organizma utemeljenog od početka na njegovoj tronarječnosti. Šicel je, naime, suprotno svome Učitelju Antunu Barcu koji je u odnosu prema tzv. dijalektalnoj književnosti bio skeptičan, smatrajući njezinu pojavu čak opasnom za književno jedinstvo, bio čvrsto uvjeren da je upravo ta pojava osvježenje i obogaćenje matične književnosti.

Takvi njegovi stavovi koji prožimlju sve radove iz njegove *kajkaviane*²³ bili su sinkronizirani i istovjetni sa stavovima Ive Frangeša, a što se jasno zrcali u njegovoj cjelovitoj, kao i u Šicelovoj vremenski suženijoj povijesti hrvatske književnosti

²³ Riječ je o bibliografskim jedinicama: *Intimni Krleža u "Baladama Petrice Kerempuha"* ("Dometi", Rijeka 1973., VI, br. 3-4); *Kritika o književnoj kajkavijani danas i sutra* ("Kaj", 26, 5/6, Zagreb, 1993.); *Gjalski i kajkavština* ("Kaj", 31, 3-4, Zagreb 1998.); *Kajkavska poezija Dragutina Domjanića*. KAJKAVSKI ZBORNIK. Dani kajkavske riječi, Zlatar, 1974.; *Poezija Dragutina Domjanića* u biblioteci Ključ za književno djelo "Školska knjiga", Zagreb 1966. (u knjizi su prilozi Dunje Detoni Dujmić: *Z mojih bregov Frana Galovića* i Josipa Lisca: *Ognji i rože Ivana Gorana Kovačića*); *Izazovi jedne antologije*. KAJ, g. 32, br. 6, *Kritika o književnoj kajkavijani danas*. KAJ, g. 26 (1993.), br. 5-6, *Nove spoznaje o jeziku Balada Petrice Kerempuha*. "Kaj, g. 24 (1991.), br. 4., *Kontinuitet kajkavštine u hrvatskoj književnosti*. KAJ, g. 31. (1998), br. 5-6 i dr.

u kojima se navedene dionice registriraju i čvrsto uključuju u matične tijekove hrvatske književnosti. Oba autora vrlo su decidirano najavila svoja sinkronizirana stajališta – Ivo Frangeš u eseju *Položaj dijalekta u hrvatskoj književnosti*, a Miroslav Šicel u eseju *Suvremena kajkavska književnost*.

Za čvrstoću i utemeljenost njihovih stavova iz navedenih kritičkih priloga indikativno je što su pojedini njihovi esejistički dijelovi preneseni i u njihove povijesti i to kao sastavni dijelovi njihovih književnoznanstvenih interpretacija i stajališta, a što dovoljno govori o njihovoj prvotnoj autorskoj dorečenosti i kategoričnosti. U šicelovu slučaju najizrazitiji je takav primjer objašnjene fenomena dijalektalne književnosti u doba moderne, i to njegov decidirani odgovor na pitanje o značenju same pojave koji je iz prethodnog esejističkog teksta direktno prenijet u njegovu *Književnost moderne* (1978.), a potom, neizmijenjen u 3. knjigu *Povijesti* (2005.) A odgovor o kojemu je riječ doslovce glasi: “Mogli bismo odgovoriti da je dijalektalna poezija doista mogla značiti mogućnost vraćanja vlastitu ishodištu, nepresušnim izvorima i korijenima iz kojih crpimo svoje životne sokove, u kojima se neprestano obnavljamo i uvijek iznova pronalazimo i prepoznajemo sami sebe, a samim time otvaramo i nove tematske svjetove. I dalje, vraćanje jezičnom praizvodu, svojem vlastitom autohtonom jeziku, njegovo podizanje na razinu književnog jezika, na razinu jezika umjetnosti u tom trenutku hrvatske poezije i nije moglo biti ništa drugo nego otvaranje novih tematsko-poetskih sadržaja, poniranje u vlastite sudbine, sudbine pojedinaca, naroda i zemlje, istodobno - što su, uostalom, već započeli i u štokavskom književnom jeziku najznačajniji pjesnici moderne, ali je obnavljanjem i kajkavštine i čakavštine kao književnog jezika, kao jezika umjetnosti bilo omogućeno pjesnicima da još više iskoriste zvučnost i melodičnost te bogatstvo leksika poetskog jezika: sve to, naravno, ako je riječ o pravim, autohtonim umjetnicima.”²⁴

U stiliziranom obliku taj se odgovor nalazi i u varijanti Šicelovog eseja pod naslovom *Dometi novije kajkavske lirike iz 1975. godine*, a značajan je upravo kao podloga kontekstu Šicelovih registracija, prikaza i analiza ostvarenja kajkavskih i čakavskih autora, u ovome slučaju iz razdoblja moderne kao i hrvatskog ekspresionizma te sintetičnog realizma jer:

“I ponovno oživljavanje kajkavske književnosti (jednako tako i čakavske) znači istodobno i obogaćivanje nacionalne književnosti u cjelini. Upravo zbog toga nezamisliva je danas suvremena naša književnost bez potpuno ravnopravnog udjela i one koja je pisana na dijalektu. Kajkavska književnost 20. stoljeća najbolji je i najčvršći dokaz toj tezi: bez Galovića, bez Gorana, a posebno bez Krležinih “Balada” hrvatska bi književnost bila daleko, daleko siromašnija. A i to je jedan od neoborivih dokaza da je tzv. dijalektalna književ-

²⁴ POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI, knj. III. Moderna, str. 122-123.

nost zaista potpuno ravnopravna s književnošću pisanom na standardnom književnom jeziku".²⁵

U autorov je odgovor vrlo jasno uključena i njegova književnoestetska, vrijednosna ocjena spomenutih autora, a tu je i potvrda njegova afirmativnoga stava prema novokajkavskoj kao i novočakavskoj književnosti koje simboliziraju u Šicelovoj *Povijesti* uz navedene još i drugi kajkavski autori (Dragutin Domjanić, Tomislav Prpić, Nikola Pavić). To se *eo ipso* odnosi i na čakavske autore (Vladimir Nazor, Mato Balota, Pere Ljubić, Drago Gervais čiji su pjesnički opusi integralnim dijelom Šicelove sinteze).

Šicelov književnoznanstveni odnos prema najnovijoj kajkavskoj i čakavskoj književnosti uspješno je ilustrirala i definirala i na razini njegove stilematike s argumentiranim prihvatljivim objašnjenjem Božica Pažur apostrofirajući posebno značenje Šicelove estetske-podloge u njegovu temeljnom pristupu:

*"Vođen estetskim pristupom, tumačenjem stilematске uporabe kajkavštine kad je o istinskoj i autohtonoj kajkavskoj i čakavskoj književnoj umjetnini riječ, Šicelov se terminološki instrumentarij ne drži striktno dijalektološke ili jezično-povijesne terminologijske hijerarhije. Prednošću razlike kojom i u terminologijskom smislu nadopunjuje razine spomenutih jezikoslovnih disciplina nastavljaajući, tamo gdje su one "stale" - Šicel se približava jezičnom stajalištu samih književnih stvaralaca: prema kojem je autorski jezični izbor ujedno i autorski jezični standard. (...)"*²⁶

Pojavom kajkavskog dvokatrenskog Hrastovačkog nokturna A. G. Matoša, integriranog u pripovijest *Nekad bilo sad* se spominjalo 1900. godine za Šicela je završetak razdoblja tek marginalnog pojavljivanja kajkavskog kao i čakavskog dijalekta i to isključivo unutar književno-štokavskog standarda 19. stoljeća, ali je i simboličan početka njegova povratka na književnu scenu kojemu je upravo moderna širom otvorila vrata, kroz koja su među prvima ušli kajkavski pjesnici Dragutin Domjanić, Fran Galović te kao čakavski pjesnik Vladimir Nazor. Upravo sa stajališta dominantne poetike ovoga razdoblja temeljene na impresionizmu, parnasizmu, simbolizmu i ranom ekspresionizmu Šicel pristupa njihovoj poeziji kao integralnom dijelu poetološkog obilježja epohe koju su i ova tri pjesnika obilježila svojim kajkavskim i čakavskim pjesmama.

Ključne motive, emotivna i psihološka stanja Domjanićeva književnopovijesni interpretator otkriva u njegovima doživljajima prolaznosti, nestajanja svega lijepog, strahu od smrti, narušenom skladu života kojemu nasuprot stvara svoj pjesnički, artistski sklad. Taj sklad najimpresivnije i najkreativnije obilježuje nje-

²⁵ JEZIČNI I UMJETNIČKI IZRAZ NA KAJKAVSKOM TLU. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Krapini, Kajkavsko spravišće, 1993., uredio dr. Ivo Kalinski, str. 53.

²⁶ Božica PAŽUR: *Terminološke odrednice umjetničke kajkavštine u književnoznanstvenom radu Miroslava Šicela*. RADOVI Zavoda za znanstveni rad HAZU, br. 16-17. Varaždin – Zagreb, 2006., str. 73.

gova zbirka Kipci i popevke ugrađujući u nj svoju emotivnost, melodioznost kajkavskog jezika urbane provenijencije s prepoznatljivom podlogom zavičaje pri-gorske kajkavštine stare plemićke kurije. Sve to obavlja slikama krajolika kakovi su njegovi kipci u izbrušenoj strukturi artistički skladnih stihova i strofa klasično ga podrijetla. A u interpretaciju toga autorski obojenog pejzaža Šicel u prvome redu ističe njegovu višeslojnost proizašlu iz sinteze izvanjsku objekcije i deskripcije motiva iz prirode i unutrašnje slike stanja duše lirskog senzibilnog subjekta. Umjetničku pak vrijednost i autorsku osobnost pjesnikovu Šicel pronalazi u tome što je on "ograničivši se samo na sebe ukomponiranog u svoj rodni kraj, instinktivno shvatio da najbolji i najprikladniji izraz tim poetskim minijaturama može biti kajkavski jezik"²⁷.

Istovjetnu jezično-poetsku svijest o zavičajnom jeziku i to u još punijem umjetničkom intenzitetu posjeduje i Fran Galović, autor kajkavskog kanconijera *Z mojih bregov* koji i kao torzo odiše pjesničkom snagom cjeline. Arhaična po svom podravskom, peteranečkom kajkavskom jeziku rustikalnog podrijetla, ta je lirika itekako moderna po svojem senzibilitetu zavičajnog iskorjenika kao i po svojoj formalnoj impresivnosti i ekspresivnosti. I za njega je pejzaž stanje duše koje se očituje strahom kao i crnom slutnjom pjesnikova skorog odlaska "tam gore gde je niš i se". Autorova ocjena po kojoj se Galović "kajkavskom poezijom potvrdio kao snažan, originalan stvaralac" iz čijih stihova "zrači tragična ljudska sudbina s filozofijom naglašenog pesimizma i osjećajem tegobe osamljeničtva"²⁸ identifikacijom je ključnih posebnosti Galovićeve kajkavske lirike koja upravo svojim jezikom doseže autorovi poetsku zrelost. A takva poezija afirmira dosta kajkavskih jezik kao opravdan izbor te njegov posebni doprinos višenarječnom identitetu i bogatstvu lirike moderne.

Uz Domjanića i Galovića sojom je čakavskom lirikom Vladimir Nazor dao tome identitetu znatan doprinos, s desetak svojih antologijskih čakavskih pjesama na istarskoj čakavštini. Iz njih progovara po duši iskonski čakavac svojim bračkim podrijetlom, koji "svojim stihovima izražava u punini svoju lirsku i ljudsku intimu, onog najbitnijeg od sebe"²⁹. Šicel apostrofira dvije najznačajnije odrednice Nazorova čakavskoga pjeva kao što su nacionalna i socijalna tematika i život običnog istarskog puka jedne strane, te svijest o tome da su hrvatska narječja ono blago kojim se može književni jezik obogatiti i oplemeniti, a hrvatsku književnost u trenucima formalističke stagnacije i istrošenosti nekih poetika oživjeti novim i svježim jezičnim sokovima. Kao kritičar, interpretator i književni

²⁷ POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI, knj. III. Moderna, str. 124.

²⁸ POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI, knj. III. Moderna, str. 130.

²⁹ POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI, knj. III. Moderna, str. 131.

povjesničar Šicel posebna ističe tezu po kojoj je “jedinstvo hrvatskog književnog jezika iznad svega” no po njegovu uvjerenju to jedinstvo na narušuje tzv. dijalektalna književnost jer ga ona zapravo učvršćuje. U sva tri slučaja s Domjanićem, Galovićem i Nazorom dijalektalna je književnost nadrasla svoju regionalnost i dijalektalnost kojima je vidno obilježena s obzirom na to da se u doba moderne na estetskoj ljestvici uspjela dovinuti njezinih najviših lirskih vrhova.

Kao jedinog kajkavskog pjesnika iz doba ekspresionizma Šicel predstavlja Tomislava Prpića koji doista u štokavskoj matici svoje lirike produžuje “preživjeli model impresionističko-simbolističkog pjesničkog izraza”, da bi u ekspresionističkim dionicama svoje kajkavske lirike otkrio i potvrdio autentičniji lirski izraz i senzibilitet. Te označnice Šicel prepoznaje u Prpićevoj pjesmi *Mrtvi grad*, iz istoimene i to druge zbirke (1920.) koja je zajedno s prvom zbirkom *Modri časovi* (1921.) obilježena paralelizmom pjesama na štokavskom standardu i kajkavskom nestandardu i to stilizirane urbane kajkavštine prema Domjanićevu uzoru. No Prpiću se Šicel vraća neslučajno (?) i u knjizi o sintetičkom realizmu ističući ovaj put naglašenu socijalnu obojenost jednoga dijela Prpićeve kajkavske lirike, ovaj put ilustrirane antologijskom pjesmom *Puntarska* no toj kategoriji svakako pripada i nespomenuta, također antologijska Prpićeva pjesma *Kristuš na cesti* s čijim se motivskim i simboličkim modelom kasnije srećemo i kod drugih kajkavskih pjesnika, Nikole Pavića i Mihovila Pavleka Miškine.

U ovu posljednju Šicelovu knjigu uključeni su još kajkavski pjesnici Nikola Pavić, Mihovil Pavlek Miškina i Ivan Goran Kovačić. Prva dvojica popraćena su kraćim, a treći, Goran, nešto opširnijim autorskih portretom. Kod Pavića autor posebno apostrofira njegov izbor međimurske kajkavštine za svoj poetski jezik kojim najdirektnije uranja u socijalnu zbilju svoga novootkrivenog i prisvojenog pjesničkog zavičaja. Pavićeva pjesnička interpretacija, motivi i doživljaji te zbilje prožeti su izmjenama crnih i žuhkih, pelinskih slika s vedrijim bojama humoriistične i anakreontske projekcije iz pozicije običnog malog čovjeka kao njegova lirskog subjekta.

Za razliku od Pavića koji pučki duh i melodiku međimurske folklorne poezije uzdiže na razinu autorski prepoznatljive osobne lirske interpretacije Miškina ostaje reprezentantom socijalno pučkog, podravskog pjesništva i zarobljenikom tzv. “seljačke socijalne književnosti”. A kako je poeziju pisao i štokavskom standardu ipak je u kajkavskim pjesmama bio bliži autorski prepoznatljivijem lirskom izričaju kojim obilježuje svoje socijale i intimnije motive Goranova pak je poezija po Šicelovoj interpretaciji najdublje srasta s jezikom, ljudima i pejsažima njegova goranskog zavičaja. Kako akustički skladno, raskošno i ritmički razigrano njegova goranskih “veselnika i puntara”, nazvan jezikom “bune i muzike” Šicel impresivno otkriva u dvjema Goranovim antologijskim pjesmama, a to su

Drvarska popevka i *Dežd, sonce i stari mlinar* iz posthumno objavljene zbirke *Ognji i rože* (1945.) kojima se cjelokupna kajkavske lirika prve polovice 20. stoljeća doista potvrđuje integralnim dijelom hrvatskoga pjesništva, jednako onoga na standardu kao i onoga na zavičajnim jezicima.

A najreprezentativniji i najblistaviji uzorak toga pjesništva za Šicela su, suglasno općem kritičkom stavu od njihove pojave do danas Krležine *Balade Petrice Kerempuha* iz 1936. godine Šicelova analitička sonda duboko je ušla u gusto, slojevito tkivo ove Krležine kajkavske lirike kojom su dosegnuti i najviši vrhovi hrvatskoga pjesništva cijelog 20. stoljeća. Proizlazi to iz jednako impresivnog kao i ekspresivnog Krležinog kajkavskog jezika, proisteklog iz sinteze njegovih bogatih književnih izvora kajkavske provenijencije, ali i jednako tako bogatih leksikografskih izvora kao i iz žive pučke kajkavske fraze kao podloge iskazu socijalno-buntovne pučke svijesti i pjesnikove, matoševske vizije hrvatske povijesne kobi. Krleža je podižući Baladama trajni spomenik jednome jeziku kojega je u predsmrtnoj agoniji doista uskrisio i dao mu novi život stvorivši pjesničko remek-djelo kojim je "na najbolji mogući način zaokružio svoj poetski opus" kako ističe njegov pouzdani inventivni analizator.

A za nj su kao čitatelja, interpretatora i književnog povjesnika epohe *Balade* kao "intimni pjesnikov doživljaj konkretne povijesne stvarnosti dubok i snažan prodor u jedan iskonski mentalitet i vlastitu kompletnu srž, pa ma kako ona bila gorka. One su sumorni emotivni doživljaj "kipa domovine" i u kojega se rađa osjećanje mučnine, ali i protest jednog izrazitog humaniste".³⁰ Kao sinteza socijalnog bunta, humorno-sarkastične projekcije povijesti i života, intimne gorčine i bespomoći s druge strane, *Balade* su impresivnom snagom autentičnog i neistrošenog kajkavskog jezika dosegle najviši estetski vrh cjelokupnog hrvatskoga pjesništva.

U kajkavski korpus razdoblja uključen je i Vinko Kos, autor *Lade* čiji pjesnički lik autor osvjetljuje više s njegova duhovnog, katoličkog književnog obzorja nego iz njegove spontanije i impresivnije kajkavske lirike obilježene međimurskom varijantom kajkavštine. A šteta je što u kajkavskome korpusu nema registracije izvorne kajkavske komedije Kalmana Mesarića *Gospodsko dijete* koja doista "pripada samim vrhu hrvatskih dramskih ostvarenja u žanru komedije"³¹ iako tako visoko ocijenjena nije obilježena po svojoj najbitnijoj odrednici kajkavskom jeziku.

Uz Nazorovu čakavsku liriku nastalu u razdoblju moderne čakavski korpus međuratnog pjesništva predstavljaju pjesnici Pere Ljubić, Drago Gervais i Mate Balota. Kao čakavski suautor zajedničke prve zbirke s Perom Ljubićem apostro-

³⁰ POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI, knj. V. Sintetički realizam, str. 30.

³¹ POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI, knj. V. Sintetički realizam, str. 164.

fira se i Marin Franičević čiji je reprezentativniji čakavski pjesnički i opus nastao u poslijeratnom razdoblju nakon 1945. Ljubića kao autora ljupkih čakavskih medaljona Šicel obilježuje pjesnikom čija je poezija arkadijska slika njegova otočkog zavičaja, kampanilistički uzdignutog do simbola edenskog prostora djetinjstva. U impresionističkoj maniri Ljubićeva čakavskoga lirizma Šicel identificira secesijskog slikara i pjesnika atmosfera arkadijskih otočkih pejzaža kojima se i kao *poeta minores* ubilježuje u čakavsko pjesništvo.

Za razliku od Ljubića, iako također zavičajni čakavski pjesnik, Drago Gervais izvorniji je i autentičniji lirski minijaturist i zavičajni nostalgičar za rodom Istrom. Svojom čakavskom lirikom on, prema Šicelovoj kritičkoj dijagnozi preporučuje emotivne granice zavičajnosti jer ga primarno zaokuplja “problem slobode čovjeka kao egzistencijalnog bića”.³² Gervaisove antologijske pjesme kao što su *Moja zemlja* i *Tri nonice*, prva kao dražesna domovinska žanr–sličica, a druga kao humoristična minijatura zajedno s nizom drugih impresivnim čakavskih “orkestriona” doista omogućuju šicelov analitički zaključak o tome da po izvanjskom i unutarnjem biću Gervaisova lirika doista “prestaje biti samo regionalna” jer se “njezini dosezi uklapaju u opća obilježja poezije tridesetih godina”.³³

Na premisi upravo takva poetičkoga suodnosa hrvatske lirike na nestandardima s onom na standardu Šicel i u Balotinu primjeru pronalazi čakavski lirski korpus koje obilježuje “originalnim i avangardnim u relacijama međuratne dijalektalne poezije”.³⁴ Možda je teza o naturalističnosti Balotinih zavičajnih pejzaža u odnosu na Ljubićeve otočke i Gervaisove istarske pejzaže koji su cizelirani i artistički skladni prenaplašena, no *naturalističnost* je u Balotinu slučaju označnica autentičnog autobiografskog konteksta njegove čakavske lirike te oporije i rustikalnije varijante čakavskog jezika kojom je autor ispjevao svoje zavičajne istarske, balade, kantate i lirske, minijaturne socijalne poeme, koje svojim antologijskim dosegom predstavljaju Balotine pjesme *Mati* i *Ognjište* što ih za interpretacijski povod i uzorak izdvaja Šicel u otkrivanju čakavske pjesničke identifikacije.

A uklopljena u autorovu književnoznanstvenu sintezu hrvatske književnosti u razdobljima moderne, ekspresionizma i sintetičkoga realizma novokajkavska i novočakavska književnost potvrdila se značajnom dionicom nacionalnoga književnog korpusa. Uključivanjem u sintezu dostojno je verificiran nesumnjiv književnoznanstveni identitet te dionice kao što je njome potvrđena tronarječna organska podloga hrvatske književnosti koju je Miroslav Šicel kao njezin povjesnik autorski vjerodostojno obilježio ovim svojim petoknjžjem.

³² POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI, knj. V. Sintetički realizam, str. 38.

³³ POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI, knj. V. Sintetički realizam, str. 39.

³⁴ POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI, knj. V. Sintetički realizam, str. 40.

SAŽETAK

VELIKA ŠICELOVA KNJIŽEVNOZNANSTVENA SINTEZA POVIJESTI HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

Spet knjiga svoje **Povijesti hrvatske književnosti** koja obuhvaća književnopovijesna razdoblja prosvjetiteljstva, romantizma, realizma, moderne, ekspresionizma i sintetičkog realizma u vremenskom trajanju od 1750. do 1941. godine, književni povjesničar Miroslav Šicel (1926.–2011.) ostvario je onakvu veliku sintezu kakvu je smatrao ciljem i zadatkom svakog književnog povjesničara. U funkciji te sinteze nalazi se cijeli bogat autorov bibliografski korpus sto ga čine njegovi raniji pregledi i povijesti hrvatske književnosti, književne monografije, samostalne knjige kritika, studija i eseja, antologije i drugi književni izbori. Sinteza se temelji na primjeni prikladne periodizacije hrvatske književnosti, isticanju njezina književnoestetskog, društvenog i nacionalnog identiteta, ulozu književnih programa, manifesta i časopisa, povijesno–političkom kontekstu pojedinih epoha te analitičko–sintezijskom pristupu procesima, djelima i najistaknutijim autorima. Skladnim odnosom metoda vanjskog i unutarnjeg pristupa autor je ostvario značajno književnoznanstveno djelo koje ga afirmira kao jednog od najistaknutijih suvremenih hrvatskih književnih povjesničara.

Ključne riječi: povijest hrvatske književnosti; Miroslav Šicel; književni povjesničar; književna sinteza; književna razdoblja; estetski i nacionalni identitet.

SUMMARY

HISTORY OF THE CROATIAN LITERATURE - MIROSLAV ŠICEL'S GREAT LITERARY SCIENTIFIC SYNTHESIS

With all five books of his **History of the Croatian literature** covering the period of the Enlightenment, Romanticism, Realism, Modernism, Expressionism and Synthetic Realism in the time period of the 1750th to 1941st year, the literary historian Miroslav Šicel (1926-2011) achieved the kind of great synthesis that is a goal and task of each literary historian. In the function of this synthesis is the author's entire rich corpus of one hundred bibliographic units of his earlier views and history of Croatian literature, literary monographs, independent criticism of the books, studies and essays, anthologies and other literary selections. The synthesis is based on the application of appropriate periodization of Croatian literature, emphasizing its literary and scientific, social and

national identity, the role of literary programs, manifestos and magazines, historical and political context of certain periods and analytical approach to synthetic processes and the most prominent works of the authors. With harmoniously combining method of external and internal approach, the author has made a significant literary and scientific work that affirms him as one of the foremost contemporary Croatian literary historians.

Key Words: History of the Croatian literature; Miroslav Šicel; literary historian; literary synthesis; literature periods; esthetic and national identity.